

mens oordeelde. En inderdaad, wie hem wat beter leerde kennen, bemerkte al gauw dat bij al zijn beslissingen de mens en het menselijke wel degelijk meespraken. Dat bleek ook steeds bij zijn beoordeling van leerlingen en leraren: schoolbelang en persoonlijke belangen werden nauwkeurig tegen elkaar afgewogen.

Hij stond wat sceptisch tegenover de onstuimige vernieuwingsdrang van na de oorlog, maar niettemin organiseerde hij al in 1950 in samenwerking met de inspecteur dr. J. van IJzeren een proefexamen, waarbij o.a. ook geëxamineerd werd over gelezen stof – een examen zoals thans wordt voorgesteld voor de eerste eindexamens gymnasium volgens de mammoetwet, in 1974!

Onder zijn bewind genoot de school van een grote rust. Als goed liberaal hield hij de democratie hoog en zonder zijn greep op het geheel te verliezen liet hij de docenten in hun onderricht, zijn trouwe claviger Blouw in zijn zorg voor de dagelijkse orde en de scholieren in hun verenigingsleven de volste vrijheid. Ontelbaar zijn de oud-leerlingen die hun slagen goeddeels te danken hebben aan zijn waarnemingsvermogen, zijn zorg, zijn extra-hulp en hun door hem gesterkte zelfvertrouwen. Hij gaf zich geheel aan zijn taak als rector en dat betekende voor hem ook, dat hij zich geheel gaf aan degenen die aan zijn leiding waren toevertrouwd.

Op 7 oktober 1968 is hij in zijn woning te Rotterdam overleden, betreurd door allen die hem gekend hebben.

JOHANNES EVERHARDUS VAN DER POT, 1885—1968

DOOR MR. W. F. LICHTENAUER

Van der Pot stamde af van een familie, welke sedert de zeventiende eeuw in Rotterdam vertegenwoordigd was. Zijn grootvader leidde als Remonstrants predikant uiteraard een enigszins zwerwend leven, zij het dan dat hij tenslotte toch in Rotterdam stond; zijn vader ir. N. van der Pot was als industrieel in Zwolle gevestigd. Uit diens huwelijk met J. G. de Voogt werd J. E. van der Pot op 7 juni 1885 geboren. Een broer werd de bekende Groningse hoogleraar in het staatsrecht mr. C. W. van der Pot en een andere broer was als arts ook buiten onze stad werkzaam. Doch J. E. keerde in 1920 op het Rotterdamse nest terug en hij heeft zijn naam Rotter-

damser dan ooit gemaakt. Hij heeft getuigd, dat zijn vader niets wist van de geschiedenis der familie en niets over haar verleden bezat. Welnu, geleidelijk aan wist J. E. er alles van en had hij er heel veel over, als uit het luchtledige geplukt met de volmaakte kunst van een gentleman-goochelaar. Op het eerste deel van deze aanduiding moet een bijzondere klemtoon vallen. In onze stad van vroeger naar de traditie ten dele ruwe en nog altijd harde werkers was hij van binnen en naar buiten een zeldzaam beschaafd, hoofs, beminnelijk en erudiet mens. En met deze eigenschappen heeft ook hij veel werk verzet en op een beslissend moment een grote energie ontplooid.

Na zijn gymnasium-jaren in Zwolle studeerde hij van 1904 tot 1909 in Utrecht theologie, in grootvaders voetspoor dus. In het laatste jaar vertoefde hij enkele maanden in Woodbroke, het centrum van de Engelse Quakers bij Birmingham. Dit verblijf heeft veel voor hem betekend, de praktijk van een blijmoedig geloofsleven sprak hem meer aan dan de theologische wetenschap, met name in haar orthodoxe uitdrukking. Het christelijke geloof betekende voor hem in de eerste plaats daadwerkelijk dienstbetoon in genegenheid jegens de naaste.

Intussen werd hij eerst in 1910 hulpprediker in de Nederlands-Hervormde Kerk te Heerlen en vervolgens in Hoorn op Terschelling. Van 1911 tot 1916 volgde een predikantschap te Beek in Limburg. Bij de aanvaarding hiervan trad hij in het huwelijk met Frederica Wilhelmina Sophia Ulfers, dochter van een bekend predikant te Rotterdam, die in veler harten een grote plaats innam als schrijver van een bekende kinderbijbel. Ook de in zijn tijd veel gelezen romans 'Oostloorn' en 'Harro Walter' stonden op zijn naam. Deze echtverbintenis scheen de jonge dominee meer nog dan tevoren te bestemmen voor een predikantenloopbaan. Van 1916 tot 1920 volgde inderdaad de bediening van Roosendaal in Noord-Brabant, waar hij zich echter niet geheel thuisgevoelde in de nogal uitgesproken rechtzinnige sfeer. Bijna had hij een beroep naar Utrecht aangenomen, toen uit een geheel andere hoek plotseling Rotterdam wenkte. Het in 1859 opgerichte Rotterdamsch Leeskabinet, één dier weinige ouderwets gemoedelijke, gezellige en nuttige instellingen van deze aard, die de verzakelijking ook van het bibliotheekwezen hebben overleefd, zocht een nieuwe bibliothecaris. Op 13 december 1920 trad Van der Pot als zodanig in

dienst en hij zou in de stad zijner vaders in deze hem op het lijf geschreven functie volle bevrediging vinden. Hij heeft daarvan hartelijk getuigd, toen hij later de eerste eeuw van het bestaan van 'zijn' Leeskabinet beschreef: 'Een centraal-gelegen, oer-gezellig gebouw met doolhof-achtige gangetjes en trapjes, een prachtige bibliotheek aan welks opbouw enige generaties van Rotterdamers met zorg en liefde hadden gewerkt...: wat kon de nieuwe Bibliothecaris nog meer wensen?' Of hij meer *wenste* dan zijn 140.000 met zorg geselecteerde en vooral voor Rotterdam zeer belangrijke boeken weet ik niet, maar zeker is, dat hij naar zijn aanleg veel meer *deed*, onbaatzuchtig zich naar vele kanten inzettend voor het algemeen belang. Talrijke instellingen hadden lange tijd veel aan hem te danken, zoals de Rotterdamsche Kring, het Departement Rotterdam der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, de Kralingsche School, de afdeling Rotterdam van de Nederlandsche Vereeniging voor de Volkszang, de afdeling Rotterdam van de Filmliga, het Kralingse Volkshuis, de Volksuniversiteit van Rotterdam, het Comité tot ontwikkeling van werklozen, de Historische Genootschappen 'De Maze' en 'Roterodamum'. Binnen de kring van het Nut was hij voorzitter van de Kinderleeszalen dezer instelling en secretaris van Curatoren van het Nutsinstituut voor Pedagogiek als uitvloeisel van welke functie hij vervolgens deel uitmaakte van het bestuur der Nutsacademie.

Daarenboven was hij vlijtig bezig als publicist op het gebied der wetenschap, dat hem het meest interesseerde: *la petite histoire*. Een groot aantal korte studies van zijn hand zijn geworden tot evenveel pareltjes van deze tak der geschiedenis. Zo verscheen in de zogenaamde 'kleine reeks' van Roterodamum van zijn hand: *Zakenreis van Isaac Hubert door West-Europa 1778-1780* (1957), *Abraham, Huibert en Elie van Rijckevorsel* (1957), *Honderd Jaar Rotterdamsch Leeskabinet* (1959) en *Het Departement Rotterdam der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen* (1960). Bijzonder geslaagd was in dit kader ook de causerie, welke hij op 28 februari 1948 hield voor de Hoofdcommissie en de Commissarissen van het Rotterdamsch Leeskabinet, welke daarna als boekje werd uitgegeven. 'Voor vijftig Jaar, een terugblik 1898-1948'. In de hem zo goed liggende anecdotische vorm schetste Van der Pot daarin de toen haast ongeloofwaardig geworden toestanden van nog slechts een halve eeuw geleden, om te besluiten: 'Maar onze samenleving

van toen ethisch beoordelende, sterft de glimlach op onze lippen. Dan kan alleen maar gehoopt worden op een meer en meer ontwakend besef, dat de mens (of hij zich Christen noemt of niet) bij zichzelf beginnen moet, wanneer hij niet in pessimisme wil ondergaan. Maar dan is ten slotte van deze houding toch ook weer méér te verwachten, dan van die van het tevreden burgerschap, dat 50 jaar geleden zo algemeen was'.

Van zijn verdere publicaties mogen nog worden genoemd: Vier eeuwen Rotterdam (1942, tezamen met mr. H. C. Hazewinkel), Bijbeluitgaven (1929), Memories eener Haagsche huisonderwijzeres in de eerste helft der 19e eeuw (in Die Haghe, 1928-1929) en vele artikelen in het Rotterdams Jaarboekje, Bibliotheekleven, De Gids, de Nieuwe Rotterdamse Courant, Historia, enz.

In de eerste twintig Rotterdamse jaren zat er zo in dit leven iets dat doet denken aan het charmante kabbelen van een liefelijke beek. Dan valt in mei 1940 de grote slag: het mooie nuttige Lees-kabinet, de vrucht van meer dan tachtig jaar toewijding van de stedelijke gemeenschap, de oogappel van de fungerende beheerder wordt door brutaal geweld tot een zinloze puinhoop. Alles schijnt voor goed vergaan, behalve voor de rustige innemend kalme man, de stille, bescheiden Van der Pot, die zich dan ontpopt als een begeesterd strijder voor een ogenschijnlijk verloren zaak, als een organisator, als een ware leider. Alsof de vooraanstaande Rotterdammers toen niet wat anders te doen hadden weet hij hen ook nog tot activiteiten te brengen voor dit brokje cultuur en traditie: de Erasmusstichting biedt het patricische woonhuis der Van Rijckevorsels als een nieuwe zetel aan. De boeken stromen toe en wat eenmalig had geschieden weet hij uit smook en as te doen herrijzen. Als hij tien jaar later aftreedt als bibliothecaris heeft hij het hem toevertrouwde pand bewaard op een wijze, welke aan het wonderbaarlijke grenst. Zo werd ook voor deze Rotterdammer 1940 tot een heroïsch jaar.

Hij smaakte het voorrecht, dat zijn zoon dr. J. H. J. van der Pot hem opvolgde. Nog tien jaar stond hij hem daarna als plaatsvervangend bibliothecaris ter zijde. Ook zijn dochter Charlotte Wilhelmina werkt in het vak, zij is thans hoofd van de Muziekbibliotheek te Amsterdam.

Niet alleen het Leeskabinet, doch ook zijn woonhuis gaf blijk van zijn verzamelnatuur, van zijn wetenschappelijk hamsterwerk.